

Kiss Benedek

Élettöredékek

Csavargások V.

1964 őszén harmadéves lettem, s a kollégiumban egy kis átalakítás miatt új szobába kerültem. Ez háromágyas volt, s rajtam kívül egy negyedéves népművelés szakos és egy alattam járó, „Toportyán” becenévre hallgató fiú lakta a szobát. Sokat nem találkoztunk, mindnyájunknak megvoltak a maga útjai – dolgai. („Toportyán” később neves rádiós és tv-s műsorvezető, riporter lett.)

Jutkával hetente (sokszor azon belül is) levelet váltottunk, s ahogy eljöttünk, éreztem meg igazán, hogy teljes valómban tele vagyok vele – nagyon szükségem volt már egy ilyen, mindent elsőprő szerelemre. Mert dehogy érdekelték már ekkor az egyetemi lányok, sőt, akár az egész egyetem. Azon törtem a fejem, hogy hogyan láthatnám újból. Az anyagi helyzetem szűkös volt, még ha el is adtam a menzajegyemet, viszont támadt egy jó ötletem. Elmentem a véradó szolgálatra vért adni, s a kapott pénzen még aznap vonatjegyet váltottam Siklósrá. Egy bő hónap telt el azóta, hogy elváltunk.

Az utazással viszont nem volt szerencsém. Hét vége lévén, szinte Pécsig állnom kellett a peronon, gyenge is voltam a véradás miatt, s nem győztem cigarettázni. Azért Pécs felé már le tudtam ülni. – Jutka kitörő örömmel fogadott, miként az egész család. Sokat beszélgettünk, s másnap délután elmentünk egy kicsit szórakozni, beültünk a presszóba, egy sarokasztalhoz. Nekem akkor is bajuszom-szakállam volt, s ez egy távoli kisvárosban még inkább szemet szúrt annak idején, mint Pesten, ahol beolvadt az ember a tömegbe. Mi jó hangulatban iszogattunk Jutkával, de hamar felfigyeltünk egy négy-öt fős, munkaruhás csoportra, akik a terem közepén ültek és hangoskodtak. De ami rosszabb: ők is felfigyeltek ránk, és elkezdtek cikizni bennünket. Jutka szólt is, hogy menjünk, így fizettem, és indultunk kifelé. Mikor a csoport asztala mellett mentünk el, egy önkéntes rendőr ruhás férfi megállított, fölállt és azt mondta: Ha nincs pénzem borotválkozni, szívesen besegít – és egy marék aprópénzt nyújtott felém. Tudtam, hogy nagyon szorult helyzetben vagyok, s Jutka előtt, ki igyekezett elhúzni, ilyen leégést nem engedhetek meg. Elvettem a pénzt, megköszöntem, s feltűnően a pulthoz léptem, és kértem egy doboz Kossuthot. A kapott pénzzel fizettem, vissza se kértem. A kötekedő asztaltársaság felhörrent, az önkéntes rendőr meg kiment a presszó elé. Ránk vár – még nagyobb pác. Ott aztán szó szót követett, szitkozódott, és

a szakállam felé kapkodott. Jutka hiába akart elhúzni onnan rémulten, ki kellett várnom a végét. És „fennkölt” mocskolódásait azzal zárta, hogy „Tűnjek el, és ha még egyszer meglátnak a városban, kinyuvasztanak”. – Ali bácsi és Beba néni is szörnyen fölháborodott, és próbálták megtippelni, kik lehetnek. Vigasztalgtattak. Engem is nagyon megviselt a dolog, mert éreztem, tehetetlen vagyok, s a drága Jutka szinte sírva bújt hozzám, s még szenvedélyesebben csókolt. De aztán, anélkül, hogy túl tudtuk volna magunkat tenni a dolgon, időm is lejárt, s nagyon bensőségesen búcsúztattak, mert „eltűntem” egyelőre a városból.

Otthon aztán, a kollégiumban rájöttem, hogy hátha nem is vagyok olyan tehetetlen ebben az inzultusban. Még frissiben megírtam a történeteket négy-öt oldalon, és megmutattam Török Endre tanár úrnak, aki maga is újpesti lévén, egy kis szervezetlen irodalmi kört vezetett ott. Szalai Pali, mint maga is újpesti, elcsalt, s én is kimentem jó néhány alkalommal. És Török Endre volt akkor éppen a Kortárs versrovatvezetője. Nagyon élvezte, szinte végigrötyögte írásomat, s azt mondta: nagyon jó, de cseréljem föl az önkéntes rendőrt tűzoltóra, s akkor lehozza. Megdöböntett, bár gondolhattam volna, s persze, hogy nem cseréltem föl, s így elmaradt a megjelenése.

Peregtek a napok, jártam az előadásokra és szemináriumokra, történt is sok érdekes dolog, de persze lelkileg Jutkánál voltam. Jöttek-mentek a levelek, s én azon törtem a fejem megint, mikor láthatom újra. És történt a kollégiumban egy érdekes eset, ami új távlatokat nyitott. Nyelvész ismerősöm, Nagy Ferenc, vagyis Franciskus, vett kéz alól, Csepelről egy akkor menő motorkerékpárt, a híres Pannóniát. Igen ám, de jogosítványa még nem volt, s tudta, hogy nekem meg – egyedül a kollégiumban – van. Megkért hát, hogy egy este menjünk el érte, és hozzuk haza a kollégiumba. Nem térhettem ki, de nagyon féltem, mi lesz belőle, főként az esti fővárosi forgalomban, hiszen gyakorlatom egyenlő volt a nullával, s különben is, egyedül motorvezetésből buktam meg annak idején. De elmentünk Csepelre, odataláltunk a megadott címre, Franciskus fizetett, s fölült hátam mögé a nagyméretű motorra. Állva is majd elhúzott, alig bírtam tartani. Ezzel együtt berúgtam a motort, ragyogóan indult és húzott, s a csepeli kis hídon át, valamelyik dunai hídon át jó tempóban értünk el a Ménesi út följaratáig, a Bartók Béla úton. Ott egy kis tumultus támadt, s ahogy állásból újra indultam volna, fölfelé kanyarodva lefulladtunk. Megizzadtam, de már szinte otthon voltunk. Integettek, hogy nem indexeltem, meg így meg úgy, de akkor már nyugodtan indítottam újra a masinát, s haza is értünk. A kollégiumban persze nagy szenzáció voltunk, s mikor betoltuk az udvarra, kisebb gyülekezet támadt az érdeklődőkből.

Én is elkezdtem újból „kombinálni”. Ha elkérem a Pannóniát egy hétvégén, azzal látogathatnám meg Jutkám. Ha haza tudtam hozni a pesti forgatagban, ezt is meg tudnám tenni. És lőn. Franciskus nem is igen aggodalmaskodott, azonnal belement a dologba.

És ekkor feltűnt újból Nagy Jóska, a siklósi fiú, aki szintén a Ménesi úton lakott akkor – a Lomonoszov után. Kért, hogy vigyem el, ő is meglátogatná a szüleit. Már miért ne? – gondoltam, s egy hétvégén, estefelé elindultunk – kevesebb lesz a forgalom. November második felében járhattunk, s ahogy esteledett, bizony egyre nagyobb lett a zimankó. S mi nem voltunk eléggé ehhez öltözve. Cidriztem vezetés közben, s azt gondoltam: mi lesz ebből, hisz még félúton sem járunk?! Jóska hasonlóképpen gondolkodott, s elhatároztuk, hogy (a Pécs felé tartó főúton) Dunakömlődnél megállunk. Így is történt, s bementünk az út melletti halászcserébe. Nemcsak melegeztünk, hanem rendeltünk is egy-egy halászlét. S ahogy elfogyasztottuk, és kicsit fölengedtünk, megállapítottuk közösen, hogy életünk addigi legjobb halászléje volt. Szívesen időztünk volna még, de egyszer csak útnak kellett indulnunk újra. És ekkor hatalmas meglepetés ért, s áldottam a sorsot, hogy Jóskával együtt vágtunk neki. Ugyanis kiderült, hogy ő is tud vezetni, s melegebben is volt öltözve – üljek én hátulra, s ő majd föl fogja a szelet. Ha ez nem így történik, nem tudom, mi lett volna velem újabb nagy „vagabundiám” miatt. Így is éjfél felé értünk Siklóra, Jóska átadta a gépet, és gyalog ment haza, én meg felzörgettem Ali bácsiékat. Kimondhatatlan, amennyire meglepődtek és megörültek, a motorutat mint hőstettet értékelték, s én végre „otthon” voltam, kis Jutkám melegített át. Boldogságban telt el két nap, amit ott tölthettem, kártyáztunk, beszélgettünk, Jutkával pingpongoztunk a gimnáziumban (az övékét már elbontották), s a bensőséges viszonyt jelzi például, hogy Beba néni kezembe nyomta az öreg kávédarálót, hogy daráljak kávé. Jutka igazán aranyos volt, öröm volt ránézni, hát még, amikor megcsókolgathattuk egymást. Így is búcsúztunk, mikor letelt az időm, s Nagy Jóska jött a megbeszélt időben. Ekkor már eleve ő ült előre és én a háta mögé – sokkal masszívabb, strapabíróbb volt, mint én. A benzinköltségeket természetesen megfizettük, s minden fennakadás nélkül értünk vissza az Eötvös Kollégiumba. Nagy Franciskus is várt már (természetesen vezetőtanfolyamra járt), s örült, hogy sértetlenül kapta vissza – sőt: bejáratva – motorkerékpárját.

Az egyetemre járásunkban is történt egy komoly „vagabundia”: amellet, hogy rangsoroltuk a fontos előadásokat és szemináriumokat, Szalai Pali, megtudván, hogy mi a Róbert Károly körúton vadul ultizgattunk, megszervezte az „ulti-kört” az egyetemen is. Méghozzá rajta és rajtam kívül két magyar-történelmes fickó: Lehota Jani és a szolid képű Kovács Józsi voltak a törzstagok. Mindnyájan szenvedélyesen játszottunk, és folyamatosan kerestük az üres szemináriumi termeket – ott tartottuk „szeánszainkat”. A játék vérre ment – azaz súlyos forintokra –, s jellemző momentum, és hangulatunkat is jelzi, hogy Lehota Jani, ha nyert, fölállt, fölrázta a „bütyit”, és azt mondta nagy kópésággal: – Fiúk, meglesz a flekken! Mert néha, ha tudtuk, a menzakáját ki kellett egészíteni. Aztán nagy szám volt az is, hogy egy alkalommal, nagytermi előadás közben, a szolid képű Kovács Józsi bekopogott és bejött, s azt mondta a professzornak: – Elnézést, de Kiss Benedeket hívatják a tanulmányi osztályra! – Én

is gyanútlanul mentem ki, s az ajtó előtt nagy vigyorgás közben várt a „másik két ember”, s diadalmasan újságolták, hogy van szabad szemináriumi terem.

Jutkával továbbra is sűrűn leveleztünk, s egyik levelében szóvá tette, hogy mit csinálok én késő esténként, mert leveleimet úgy datálom, hogy mindig éjfél után írok. Ez persze így is volt, s kialakulóban volt az a szokásom, hogy éjfél után 1-2 órakor feküdtem le, s a reggelit rendszeresen kihagyva, dél körül villamosozgattam be az egyetemre. (Egyébként a Móricz Zsigmond körtérről jártunk be, s egy alkalommal, ahogy bejött a 49-es, szinte nekiestem, úgy megszedültem, és pár pillanatra bár, elvesztettem az eszméletemet. Ijedten mentem az egyetem orvosához, aki kórosan alacsony vérnyomást állapított meg. És ez elkísért máig, öregkoromig is.)

Aztán Jutka egyik decemberi levele nagyon megörvendeztetett, bár tele volt a lelkem vele ezen kívül is. Meghívott ugyanis szilveszterre. Nehezen vártam a napok múlását, de csak érkezett, hogy indulnom kell. Gálába vágtam magamat, s elutaztam. Persze nem vittem semmit, eszembe sem jutott. Kiderült, hogy egy baráti ügyvéd családnál ünnepelünk, s ott lesz a város „krémje”. Nemcsak én, Jutka is nagyon készült, és nem csak kívánatos bakfis, hanem csábos nagylány volt. Persze nagyon örült nekem (udvarlóval mehet!), s mikor indultunk, Beba néni kezembe nyomott egy üveg pezsgőt, hogy ezt én viszem. Mert mindenki vitt valamit. Amikor egybegyűltünk „ügyvédéknél” és bemutatnak, jött még több orvos család és ilyen-olyan igazgató is. Szép berendezésű polgári lakás volt, s a központi nagyszobát úgy rendezték át, hogy közepen táncolni lehessen. Mert a családokkal jött 4-5 úri fiú is, s volt megfelelő számú partner is hozzájuk. Bólét ittunk (akkor ittam ilyet először) – egy nagy tából merőkanállal lehetett pohárba töltögetni. Jutka ragyogott, és egyelőre mellettem volt. Mint ahogy a magasabb osztályokba járó gimnazista fiúknak is a szomszéd szobában én lettem a központjuk, ezer kérdésük volt az egyetemi életről és Pestről. Aztán egyre inkább a zene és a tánc vette át a szerepet, s én bizony nagyon válogatva táncoltam csak. Ugyanis természetesen az akkor dívó nyugati számok mentek, gyorsak és vadak (mint Kalocsán annak idején), s én nem tudtam „jampizni” – ahogy nem sokkal előtte neveztek ezeket a nálunk még egzotikus nyugati számokat. Alig vártam egy-egy tangót vagy szolidabb táncot, hogy Jutkát fölhívhassam. Ő viszont, mint régi „első bálozó” lány, nagyon élt, állandóan táncolt, és középpontban volt. A fiúk egymás kezéből kapkodták, s én csak néztem és gyönyörködtem benne, mind újabb és újabb bólés poharamat szürcsölgetve.

Hogyan jutottunk haza (és mikor), nem is emlékszem. Mindenki másnapos volt, nem csak én, amikor déltájban megébredtünk. A bódultságnak tulajdonítottam, hogy az éjjel olyan szikrázó, tomboló Jutka kissé elnézett mellettem. Aztán, mikor indultam vissza, és búcsúzni kellett, akkor is, mint egy idegentől, úgy vett búcsút, és kényszeredetten csókolt meg. A család, nem tudom, észrevett-e valamit a változásból, de ugyanolyan szívélyesen köszöntek el tőlem, mint korábban. És nyomatékosan hangsúlyozták, hogy újra várnak vissza.

Hazafelé utaztamban már nagyon rossz sejtelmek kísértettek. Nem tudtam, érzékenységemnek és hiúságomnak tulajdonítsam-e drága Jutkám viselkedését, vagy pedig... – És jött egy levél. Drasztikus és kíméletlen. S az én lelkem, ami előtte csordultig volt, egyszerre üres, sivár, kopár lett. Úgy éreztem magam, mint amikor Katinkánál jártam Kecskeméten, és bújt előlem, megmagyarázhatatlanul. Mint akkor, most sem kutakodtam a miért után, csak nagyon, nagyon üresnek éreztem a lelkemet. (Mert bár templomba nem jártam, azt biztosan tudtam, hogy van lelkem.)

Alkotókör és „Tiszta szívvel”

Bár a „hatalmak” betiltották három megjelent szám után a Róbert Károly Körúti *Mozdulókat*, hiába volt Tolnai professzor úr és a KISZ-védnökség tekintélye, a Ménesi útra való áthelyezésünkkel szinte egyidejűleg a Koczkás Sándor által vezetett Alkotókör tagsága is megfertőződött törekvéseinkkel. Ekkor léptünk mi is a körbe, ahol eddig a rendszertelen összejöveleteken a felsőbb évfolyamosok domináltak. Koczkás tanár úr mindegyikönket „keblére ölelt”, az ülések egyre rendszeresebbek lettek, ahol ugyanúgy egy-egy tag írásai szerepeltek, bevezetővel és vitával. De nemcsak az Alkotókör – az egész egyetem tagsága egy kicsit „mozduló” lett. Az irodalmi élet középpontjában Bella István állt, aki ugyan akkor már felfüggesztette hallgatói viszonyát – vagyis abbahagyta tanulmányait – , de a menzára rendszeresen bejárt, s verseit üde színfoltként közölte az Új Írás. És nyomában ott volt Győri László (a „Zsiga”), aki nagyon eredeti hangú lírát ígért, s szintén Eötvös-kollégista volt. És egész új raj indult akkoriban tehetséges írásokkal az ELTE-n.

Mi Szalai Palival szorgalmas tagjai lettünk az Alkotókörnek, Utassy, Oláh János és Mezey Kati viszont ritkább vendégek voltak a népművelő szakosok közül. Én is rendszeresen – és egyre jobbakat – írtam már akkor is, de különösen Szalai Pali nyomult közlünk nagy elánnal az irodalom berkeibe – igaz ugyan, hogy pár év múlva teljesen „befulladt”, és politizálása és vendéglósi mivolta miatt is abbahagyta az írást. Viszont az Alkotókörben hamar sorra került paksamétájának bemutatása és megvitatása, nekem kellett bevezetnem. (Később meg ő vezetett be engem.) De nemcsak ott voltunk kapcsolatban Koczkás tanár úrral, hanem szemináriumába is beiratkoztunk – a XX. század irodalma, különösen a Nyugat köre és Ady volt a téma. Évekig jártam szemináriumaira, s a legtöbbet az egyetemen talán tőle tanultam. Nagyon jó, közvetlen stílusban vezette a foglalkozásokat, s nem véletlen, hogy Bella Pistának is ő volt a kedvence, mint ahogy neki is Bella, akit tulajdonképpen ő istápolgatott indulásában (ha ugyan erre szükség volt egyáltalán), és korábban Baranyi Ferit is ő fedezte fel. Engem is nagyon szeretett, s az egyetem tanárai közül vele kerültem először bizalmas, baráti viszonyba.

Hanem az Alkotókörben nemcsak „dumapartik” zajlottak, de hamarosan sor került – talán a *Mozdulók* példáján is buzdulva – egy komolyabb, az egész

egyetemre kiterjedő folyóirat követelésére – s mit ad isten, sikerült is elérni. 1964 novemberében készen is volt az első szám. Nagy erőfeszítések árán ugyan, de az ELTE KISZ VB és az Alkotókör vezetőségének jegyzésével több mint 160 oldalas, igazán komoly, színvonalas folyóiratként jelent meg, nagy példányszámban, s az egyetem hallgatói azonnal szétkapkodták. *Tiszta szívvel* volt a címe, s meg is felelt ennek. A. Gy. végzős filozófia szakos lett a főszerkesztő, aki nemcsak KISZ-tag, de párttag is volt, s nagyon ellentmondásos egyéniségként ismertem meg, irodalmi ambíciókkal, állandóan sertepertélve, de hál' istennek, kevés tehetséggel. A Rádió ösztöndíjasa volt többek között, ahova bekerülni egy fiatalnak szinte lehetetlenség számba ment – ő meg ösztöndíjat húzott tőlük, hogy ott biztos állása legyen. S az Irodalmi Alaptól is kapott ösztöndíjat, aminek elnöke annak idején a jó emlékű Földeák János volt. Ugyanez vonatkozik S. P. Z.-re, aki meg Vas István támogatójaként, amikor hasznosnak ítélte, még a Munkásórságba is belépett. Ő volt a szerkesztő, az egyetem után hosszú éveken keresztül a Rádió vezető munkatársa. A *Tiszta szívvel* szerkesztőbizottságában természetesen benne volt Bella Pista és Győri Zsiga is, több verssel szerepeltek is a lapban, s benne volt még többek között Pályi András, Oláh János, Rózsa Endre, Horgas Béla, s tanulmánnyal Farkas János akkor végző, később is neves filozófus, esszéista. De a legfontosabb talán az a rovat, aminek az volt a címe, hogy Sors, nyiss nekünk tért! Ebben folytonos és nagyon nyílt, szinte forradalmi vita zajlott a kor ifjúságáról, s Bella nyitóversei mellett talán ez volt a legnépszerűbb, legolvasottabb rész. A rovat későbbi számaiban is jelen volt, sőt egyre hangsúlyosabban, azzal a címmel, hogy Vallomás magunkról, a világról. Komoly viták alakultak ki, felkészült filozófiai és kritikai értekezések, amikben részt vett többek között a később is ismert Kis János, Farkas János, Haraszti Miklós, Bence György, Bertalan László, Horgas Béla, és természetesen A. Gy. A szépirodalom is nagyon nívós volt, s a már említetteken kívül megjelent például Utassy, Várady Szabolcs, Módos Péter, Bikácsy Gergely, Kamarás István, Szalai Pál, Csalog Judit, Ízes Mihály, Kereszty András, Szentmihályi Szabó Péter stb. Én pedig – nem.

Négy száma jelent meg a *Tiszta szívvel*nek (a 3. és 4. összevont szám volt 1966-ban), s ekkor, mint a *Mozdulókat* is korábban, szintén betiltották. Sőt, ez nem igazi kifejezés rá: nagy politikai botrány lett belőle. (Ugyanis foglalkozott vele az akkoriban átkos Szabad Európa is.) Koczkás Sándor tanár úrtól kezdve mindenkit felelősségre vontak, megbüntettek, a párttagok fegyelmet kaptak. Koczkás tanár úr becsülettel kiállt tanítványai mellett, s le is váltották az Alkotókör vezetéséről. (Ha igaz, Török Endre vette át a helyét, de hozzá már nem jártam).

Egyébként nem értem, hogyan nem jelentem meg én a *Tiszta szívvel* egyetlen számában sem. A szerkesztők közül a fő-fő tekintély Bella volt, s vele is csakúgy jó barátságban voltam, mint Győri Zsigával. Úgyannyira, hogy az akkor házasodó Bella meghívott esküvői vacsorájára is a Feneketlen-tó melletti vendéglőbe, ahol a menyasszony Mályi Márta mellett csak édesanyja és mellettem az egyetemről csak „Zsiga” volt jelen. Zsiga meg a kollégiumban gépelte többek

között a verseimet is. Ők voltak a szerkesztésben a legfőbb potentátok a főszerkesztő A. Gy. mellett. Az viszont igaz, hogy vele utáltuk és titkon méregettük egymást. Én őt törtetőnek, minden lében kanál Lenin-fiúnak tartottam, ő meg úgy nevezett engem, hogy „a narodnyik”. Akkor nem is tulajdonítottam mellőzésemnek nagyobb jelentőséget, de így, utólag egyre furcsábbnak találok. De nem csak én – Filosz (azaz Molnár Péntek Imre) is hiányzik a tartalomjegyzékből, aki viszont nem sokkal később a Kilenceknek is (*Elérhetetlen föld* antológia-csoport) markáns szereplője lett. Mindenesetre az akkori induló fiatal ELTE-s raj közül elsőként persze Bella Pistának jelent meg – figyelemfelhívó! – kötete a Magvető Könyvkiadónál, utána az előttem járó Vas István-tanítvány Sumonyi (Papp) Zoltánnak (*Spártai suhanc* címmel), s az ugyancsak vele egyidős Győri Lászlónak (*Ez a vers eladó hetyke* címmel). „Zsiga” kivagyis, vagyis hányavetinek is tartható stílusa különben komoly hatással volt rám, s emlékszem, Vas Istvánnal, aki a Népszabadságban ledorongolta, az akkor mindnyájunk számára fontos találkahelyen, a Hungária kávéházban szenvedélyes vitát folytattam Zsiga védelmében. S Győri Lászlóra, gondolkodására jellemző az is, hogyan lett ő „Zsiga”. Mikor gyerekkorában focizgattak, mindenki választott magának „menő” nevet. Egyik Puskás lett, másik Kocsis stb. Lacink meg azt mondta: ő lesz a „Zsiga”.

De hol voltunk mi, legtöbben, általában a kötettől? Nem felejthetjük el (ha nem is írtam róla), hogy a *Tiszta szívvel* betiltása az 56-os forradalom 10. évfordulóján történt. A gyilkos hatalom rettegett mindentől, amit nem ők hoztak létre, irányítottak, s különösen a makulátlan múlttal érkező, „mozgolódó” fiataloktól tartottak.

Az Egyetemi Színpadon (a betiltás után már) volt egy nagy irodalmi est, minden prominens szereplő ott volt, sőt meghívtuk az akkor pályája csúcán lévő Latinovits Zoltánt is. Latinovits megkapta az egész est szöveggönyvét, s maga válogatta ki az elmondani kívánt verseket. Mit ad isten: az én verseimet választotta. Előadás előtt pedig bekéretett az öltözőbe, s nagyon kedvesen kérdezgette, előtte lévén az anyagom: – Ezt itt, kérlek, hogy érted? Itt meg mit emeljek ki leginkább? – és hasonlóképpen átbeszélte velem szinte az összes verset. Mikor pedig kilépett a függöny elé, elkezdte beleharsogni a nagy színházterembe:

*„Valami, valami kellene!
Vércsesikoltás!
Vad zene!
Fogak sátáni roppanása –
Forr az üst: ordítást is bele!”*

A nézőtéren, ahol egymás hegyén-hátán torlódtak a hallgatók, még a légy szárnyának zizzenését is meg lehetett volna hallani. Utána meg hatalmas ováció követte, nem győzte fogadni a tapsokat. Én zsibbadásig el voltam ájulva (és

ragadtatva). Megszöktem a nézőtérről, ahol pedig ott volt édesanyám és Petkó Jenő tanár barátom is (aki éppen Csillebércen volt akkor továbbképzésen), s meghívtam őket. Műsor után hiába kerestek, a szerzők függöny előtti bemutatkozásán sem voltam ott – örömben „elbujdostam” inni egyet a szomszédos Nárciszba.

1964 körül

Ez az év bizony bővelkedett eseményekben. Harmadikosnak lenni különben is jó volt – már régen túl voltunk a golyaidőszakon, az egyetemi tanulmányok megkezdésén, de még messze volt, és nem nyomasztott a diplomázás. Vagyis komoly, „meglett” egyetemi polgároknak számítottunk. A népművelési tanszéket Maróti Andor vezette, egy hirtelenjében lett művelődésügyi adjunktus, s ő szervezte és vezette szokásos őszi kirándulásunkat is. Mégpedig autóbusszal utaztunk, s a végcél a debreceni egyetem hasonló tanszéke, a Durkó-tanszék volt, amely pár évvel korábban indult, mint a miénk az ELTE-n, s így komolyabb tapasztalatai is voltak. De előbb Görömböly-Tapolcára mentünk, Miskolcra, s egy túra után megfürödtünk a neves meleg vizű barlangfürdőben. Következő állomásunkként Tarcal következett a Tokaji borvidéken, természetesen pincelátogatással. Meleg volt, s egyszer csak lent voltunk a hatalmas, szerteágazó, hűvös pincerendszerben. A pince központi terében egy hosszú előadást, ismertetőt hallgattunk meg Tarcal borászatáról, de közben furcsa dolgok történtek. Szüret után voltunk, s a hosszú bejárat folyosó oldalában hatalmas hordók álltak színültig újjal. Társaságunk nagyobb része itt ácsorgott, én is. Untuk az előadást, s nekem hamar ötletem támadt. Fölálltam a csántérfára, s mivel meggyfa szipkából szívtam a cigarettát, s a hordó száján is csak hevenyészve volt a dugó, szipkából elkezdtem szivornyázni a bort. Hamar fölfigyeltek rá a közelemben a többiek, s átadtam a szipkát az egyiknek, s helyet cserélve ő kezdett szivornyázni. Aztán a következő, a következő, sorban. Az előttünk állók is megneszelték, hogy „helyzet” van, s helycserével elkezdtek hátrébb lépegetni. Közben a szipkát is modernizáltuk (úgy neveztük sebtiben, hogy „készség”), Zayzon Márta ugyanis azt találta ki, hogy fémcsőves ceruzájából kivette a belet, s a cső, ami maradt, hosszabb is, tisztább is volt új „készségnek”. Végül már a terem közepén, az elől állók is megszimmantották a dolgot, s hátralépdelve, helycserével ők is ihattak a jóból. Nagy volt a susmus, de nem buktunk le. Ezt neveztük később cirkulálásnak. Mire véget ért az unalmas ismeretterjesztő előadás, s hivatalosan is megkínálták a társaságot egy-egy pohár borral, mi többnyire ki voltunk dőlve. De a java még ezután jött! A lépcsőkön föl is kellett menni, ahol a füledt délutáni meleg fogadott. Szigethy Gábor meg a nyakába vette a testes Kurucz Zsuzsát, s így imbolygott föl a felszínre. S amikor felért, összerogyott és elnyúlt, Zsuzsával együtt. Persze, mi többiek is próbáltunk masszív kapaszkodót találni. – Kirándulásunk végén értünk Debrecenbe. Míg egyetemlátogatáson volt a társaság többsége, mi, heten-nyolcan meglógtunk, s elcsángáltunk a Nagyerdőbe, fiúk-lányok vegyesen. Ott aztán kitört rajtunk a gyerek, libikókáztunk, hajóhintáztunk, gúlába álltunk, végül letáboroztunk – elhevertünk a fűben, a lányok ölében. (S mindezeket fény-

képeztük is.) Estefelé aztán, ahogy csatlakoztunk a többiekhez, Durkó tanár úr, aki nemcsak tanszékvezető volt, hanem a kor egyik legnagyobb szaktekinvélye is, ráadásaként meghívott bennünket „túlórázni”. Itt komolyan, de kótetlenül beszélgettünk. Hogy emlékezetesebb legyen, Durkó tanár úr néha – gyakran – felállt, a könyvespolcokon félretolt egy-egy vastag könyvet, majd „Mire való a kultúra?!” felszólamlással kivett néhány palack finom bort. Így barátokztunk, haverkodtunk össze az ottani egyetemistákkal, köztük Mándoki Rózsával, aki a tanár úr jobbkeze volt, végzős, s mint ilyen, a következő év elején a mi tanszékünkre került tanársegédnek.

De első külföldi útjainkat is ekkortól datálhattuk. A csoport vezetője egy félárva fiú volt, Strausz Gyuri, akinek apja részt vett a spanyol polgárháborúban. Jó barátja meg Havas Gábor, aki szintén Brüsszelben látta meg a napvilágot, s édesapja Károlyi Mihály titkára volt, s itthon, a Rajk-per idején, kínzások közben lelta halálát. Ők voltak csoportunk elit figurái, s egyben jó hangulatú szervezői is. Amikor végre – ekkortájt – megnyíltak egymás felé a KGST addig tűzzel-vassal őrzött határai, az elsők között voltak, akik még a nyáron kiutaztak a cseszko Tátrába, többek között Lomnicra is. Aztán meg Lengyelországba, Zakopánéba, Krakkóba. Jó élményekkel, feldobva érkeztek haza, s azonnal elkezdtek szervezni a csoporton belül ugyanoda a társas kirándulást. Először a Tátrába, Lomnicra mentünk, voltunk vagy húszan, s turistaszálláson laktunk. Akkoriban mindenki „csencselt”, s mi is felszerelkeztünk az ott keresett cikkekkel, leginkább Fecske cigarettával. Jó áron el tudtuk adni – utcai árusok voltunk –, s én például egy meleg, bélelt, sötét anorákot vettem rajta. – Lomnicon két emlékezetes dolog történt számomra. Néhányan, vállalkozók, részt vettünk egy nevezetes túrán a nagy hóban, ami az egész környéket elborította. Úgy hívtuk aztán, hogy a nevezetes „Kék túra”. Strausz Gyuri és Havas Gabi ugyanis élénken ecsetelték, hogy a közelben van egy szép túraútvonal, nem több három-négy kilométernél, s az adott körülmények között két órán belül meg tudjuk járni. Voltak, akik otthon maradtak, de többségünk nekiindult a gyönyörű, ebéd utáni napsütésben. Az út nagyjából ki volt járva, s viccelődve, énekelgetve baktattunk vezetőnk nyomán. Igen ám, de kezdett beborulni az ég, egyre nagyobb lett a homály, s a hó is eleredt. Próbáltuk gyorsítani a tempót, de bizony, mikor már fél karéjban visszafelé fordult az út, bizony ránk esteledett. Az út sem volt már annyira kijárva, és sokszor térdig, majd övig süllyedtünk a hóban, csak lépésenként haladtunk. Már egymást sem igen láttuk, s az elől járók kiáltásokkal jelezték, merre is kell mennünk. A szerencsétlen, testes Szalai Palit viselték meg legjobban a rosszra fordult viszonyok, vele ketten mi zártuk a libasort, s hiába próbáltam segíteni neki, állandóan kötésig süllyedt a hóban. Végül talált két deszkadarabot, azt erősítette bakancsára, s így valamennyire jobban tudott járni. Időtlen időnek tűnt, ahogy a hatalmas sötétségben caplatunk előre, s kétségbeesett énekléssel bátorítottuk magunkat. Strausz Gyuri és Havas Gabi bizonygatták ugyan, hogy (jó időben ugyan) mindössze pár kilométer az út, s próbálták bennünk tartani a lelket. Végre-valahára, előttünk talán 100-150 méterrel, élénk hahózást hallottunk – az otthon maradottak rosszat sejtve jöttek elébünk.

Végre összetalálkozott a két csapat, s mi, kik részt vettünk a túrán, felszabadultan és megkönnyebbülve ölelgettük egymást. Onnantól már sétagaloppnak tűnt az út a szálláshelyig, de bizony mi úgy el voltunk csigázva (és átfázva), hogy hosszú ideig tartott, míg a meleg turistaházban igazán magunkhoz térünk. S leginkább akkor ébredtünk veszélyeztetettségünk tudatára, mikor a ház dolgozói mesélték, hogy pár nappal azelőtt egy öttagú lengyel csoport járt (volna) ugyanezen az úton, de hóviharba keveredtek, letértek az útról, és mind odavesztek. – Ez volt hát az emlékezetes Kék túra! De volt számomra még egy döbbenet Tátralomnicon. Rátaláltam egy, a mieinkhez hasonló nyilvános telefonfülkére, s belül az emblémán ez állt: A Magyar Királyi Posta tulajdona... Igaz, hogy általában magyarul tudtunk beszélni az ottaniakkal, ez azonban – hogy mondjam? – fáj.

Következő ilyen utunk sem váratott sokáig magára. A következő tavasszal (vagy nyár elején?) Lengyelországba mentünk, szinte ugyanaz a csapat, mint előbb Cseszkóba. A „váltópénz” számunkra szinte ugyanaz volt: egyéb apróságok mellett főként a Fecske cigaretta. Különféle nejloncuccokat vettünk érte. – Zakopánében kezdtük a túrát, de itt a fenséges, ragyogó napsütésben magasodó csúcsok mellett másra nemigen emlékszem. Onnan Krakkóba mentünk, ahol több napot töltöttünk, és egy katolikus zárda hatalmas helyiségében, közösen találtunk elhelyezést. Megismerkedtünk két svájci egyetemista kislánnyal, akik mellénk szegődtek – vagyis leginkább hozzám. Törtük szörnyen a német nyelvet, és próbáltunk nemzetközileg ismert szavakkal kommunikálni. Például amikor kiruccantunk a közeli – ha jól írom – Wielicska nevezetes, ősi sóbányájába, azt akartam mondani nekik, hogy az „őseMBER” így meg úgy, s kényszeredetten azt mondtam: az „antik Mann”. Mosolyogtak, de megértették. A bánya egyébként különös élmény volt, a felső és oldalsó falakon rengeteg függeszkedő denevérrel. – Onnan, ha jól emlékszem, Auschwitzba vezetett az utunk, s végigjártuk a hatalmas birkenauai tábor, a bejáratnál az Arbeit macht frei! felirat fogadott. Mindnyájunkra óriási nagy hatást tett, pedig gondoltuk előtte is, mire számíthatunk. Én különösen a szabadtéri WC-komplexum előtt álltam sokáig, ahol beláthatatlan hosszúságban nyúlt el a térdig érő beton budirendszer fala, méterenként egy-egy pottyantós lyukkal. Én jó Istenem! micsoda embertömeg, micsoda gyilkos méretek voltak itt, ha csak az egybeépített budi a lyukakkal több száz méterre is elnyúlt! – Végezetül Varsóba mentünk, ahol megkóstoltam a lengyelek által nagyon kultivált céklalevest. Mit mondjak? Olyan szörnyűséggel én még nem találkoztam. Társaim jó étvággal falták, de nekem egy életre felkavarodott tőle a gyomrom. – Itt egyetemi kollégiumokban szálltunk meg, vagyis szobánként egyenként tudtak elhelyezni bennünket, mert folyt az oktatás, és ahol akadt egy-egy üres ágy, azt tudták számunkra följánlani. Egyébként igen barátságos, „rokon” nép fiainak kijáró fogadtatásban és bánásmódban részesültünk, s itt tanultuk meg kitörölhetetlenül a divatos szólás-mondást: polak-wenger dwa bratanki, ido sabli, ido sklanki (vagyis aki nem érti: lengyel-magyar két jó barát, együtt harcol s issza borát). – Én egyébként egy építészhallgató szobájába kerültem, a szobatársa éppen hazautazott. Az egész intézménynek különben – lehet, hogy hivatalosan is – volt egyfajta katonai jellege. Annál megdöbbentőbb volt

számomra, hogy amikor este mentem a szobámba, s nyitottam az ajtót, lengyel egyetemista cimborámat a szekrénykéje előtt térdelve találtam, előtte a szekrénykén egy szentkép. Csendesen imádkozott. Nem zavartatta magát, befejezte – úgy látszott – mindennapi imáját, majd fölkel, eltette a szentképet, s csak akkor fordult felém és nyújtott kezét. Megható volt, s egy életre belém vésődött a kép, mint a birkenai szégyenletes budisor.

De közben Pesten, egyetemünkön sem állt meg az élet. A menza továbbra is kedvenc helyem volt, s Liskó Icivel is szorgalmasan kávézhattunk a Nárciszban. A menzával kapcsolatban adódott néhány érdekes esetem. Az egyik hónapban véletlenül – össze volt ragadva – két levél menzajegyet kaptam. Az egyiket természetesen rögtön eladtam, a másikat meg – én marha – visszavittem a Gazdasági Osztályra, gondolván, hogy valakinek hiányozni fog. Mikor beléptem, szinte föl sem néztek íróasztalaiknál az ott dolgozók, s mikor mondtam, hogy véletlenül kéthavi jegyet kaptam, s az egyiket visszahoztam, felháborító érdektelenséggel azt mondták: Jól van, tegye le az asztalra! Erre előntött a méreg, s elkezdtem kiabálni, hogy micsoda felelőtlen eljárás ez, szégyelljék magukat! Ők is meglepődtek, de végül meg sem köszönték a dolgot. Szinte megalázva hagytam ott az irodát. A másik eset lent történt a menza éttermében. Elkészerítően egyhangú volt az ételvászték, szinte hétről hétre ismétlődött ugyanaz a menü. Meg lehetett tippelni jó eséllyel, hogy melyik nap mi lesz a kaja. Az egyik alkalommal a tipp szerint sárgaborsó-főzeléknek kellett lennie. S többek előtt megfogadtam, hogy ha tényleg az lesz, földhöz fogom vágni. És persze – lőn. Kiálltam a soromat, tányéromba megkaptam a sárgaborsót, majd a terem közepén a tányérkát jobb tenyerembe vettem, fölemeltem, és a kőre vágtam. Hatalmasat csattant. De még amilyen hatalmas lett utána a csönd! Pár pillanatra utána megdermedt minden és mindenki, majd a konyhából csörtetve szaladt oda a személyzet néhány tagja, lázasan elkezdtek csitítani, egy pillanat alatt eltűntették az ételmocskot, majd sustorgó szavak kíséretében kezembe nyomtak egy új tányért, csupa húsfeltéttel. Így hát ez békésen ért véget. – De köthető a menzához – a lányokkal való ismerkedésem túl – egy másik nagyon kedves emlékem is.

Egy szép napon mentem kifelé a Március 15. tér felé vezető ajtón, s alig hogy kiléptem, kibe ütköztem szinte testileg?! Akasztói volt szemközti szomszédunk, Turu András bácsi fiába, aki szintén Bandi névre hallgatott. Ilyen meglepetés és véletlen ritkán adódik az életben! A „hát te?” – „hát te?” – után kiderült, hogy Bandi az akkor épülő új Erzsébet hídnál dolgozik, Akasztóról egy egész munkacsoport van ott, s ő a brigádvezető. Én meg, mondtam, itt tanulok. Nemcsak a meglepetéstől, de azért is, alig tudtunk pár mondatot is váltani egymással, mert mint brigádvezetőt várták már a hídon dolgozó emberei.

Ebben az időben történt az Eötvös-kollégiumban, ahol laktunk, egy nagyon pikáns és kényes esetünk. Utassyval ekkor már nagy barátságban voltunk, bár külön utakon jártunk. Egy alkalommal Dzsó jött haza a városból, én meg otthon voltam. Dzsó a menzaéhhét csillapítandó gyakran bement ilyenkor a Móricz Zsigmond körtéren lévő étkezdébe, ami általunk a Lordok Házának neveztetett. Ekkor is így történt, s miközben eszegette az egyik állópultnál a gránátoskockáját, mellépenderedett egy elég fiatal lány, s arra kérte, mentse meg, mert egy

banda elől menekül, akik meg akarják verni. Dzsóban feltámadt a lovag, gránátoskockáját félbehagyva, fölhozta a lányt a hosszú lépcsősoron a kollégiumba. Fiúkollégium lévén, ez idő tájt nőnek ott nem volt helye. És, mit ad Isten, én éppen a hosszú folyosón, a porta körül tébláboltam. Pár mondattal rám bízta a csajt, majd ment vissza a Lordok Házába maradék gránátoskockáját megenni. Én, mit tehetvén, bevezettem a folyosóról nyíló klubterembe, ahol asztalok, újságok is voltak. Néhány perc múlva azonban megszólalt a házat behálózó hangosbeszélő a portáról, hogy figyelem, figyelem, egy fiatal lány került a kollégiumba, s aki tud róla valamit, azonnal kísérelje a portára. A csaj szörnyű rémületbe esett, s kért, hogy mentsem meg, mert egy banda, egy galeri követte, és meg akarják verni. Annyira gyámoltalannak tűnt, hogy mondtam, álljunk be az ablak előtti, hatalmas, földig érő függöny mögé. A folyosókon, de az ottani szobákban is egyszerre hatalmas rohángászás, hangoskodás és ajtócsapkodás kezdődött. Minden élő, otthon lévő kollégista a lányt kereste. Hová bújhatott? – kérdezték kiabálva, s a rohángászás közben persze többször benyitottak a klubterembe is, a csaj meg remegve bújt hozzám. Végül – jó idő után – ahogy ismét benyitottak hozzánk, egyikük felkiáltott: ott vannak a függöny mögött! – ugyanis a függöny aljában meglátta a cipőinket. A lányt szó szerint elhurcolták a portára, ahol valóban egy öt-hat fős, gyanús kinézetű fiúbanda várta, s átvéve, ők hurcolták tovább lefelé a bejárati lépcsőn. Azt mondták, orvoshoz viszik, mert vérbajos, s valamennyien trippert kaptak tőle. – Ekkor lépegetett föl Dzsó, nagy elégedettséggel, a gránátoskocka után, s szende arccal hallgatta, mi is történt. Aztán vigyorogva ment föl a szobájába. – Az esetnek végül kellemetlen következménye lett számunkra, mert ebben az időben toboroztak a kollégiumban egy bolognai útra hallgatókat csereprogramként az ottani egyetemmel. Mi is jelentkeztünk – hogyne, ez akkor nagy szó volt! –, de a diáktanács, Tóth Gábor akkori igazgatóval egyetértve, elsőként húzott ki bennünket Dzsóval. (Tóth Gábor igazgató úr egyébként rendes, diákszerető tanár hírében állt, de nekünk végig az öt év alatt semmi közös dolgunk nem akadt vele.)

A kollégiumban volt egy kis szoba, ahol írógép állt a hallgatók rendelkezésére (nagy szó volt ez akkor!), s „Zsiga” többek között itt pötyögtette az én verseimet is. De volt egy másik forrásom is: az egyetemhez közeli Városházán dolgozott gépiró kisasszonyként Kovács Margó, távoli unokahúgom, s bejáratos voltam hozzá, sok versemet ő gépelte le. (Meggérdezte ugyan, hogy: Mondd, Bence, mire jó ez?!)

Ebben az időben, 1964–65-ben barátaimmal már sűrűn bombáztuk megjelenés végett a kisebb versközli fórumokat, úgymint *Nők Lapja*, *Magyar Ifjúság*, *Szabad Föld*, Rádió stb. Ha ritkán is, néha sikerrel jártunk, s nagyon büszkék voltunk ilyenkor. (Persze az igazi a *Kortárs*, *Új Írás*, *Élet és Irodalom* lett volna, de ez már a „szamárlétrán” a felső grádics volt, amire bizony még várni kellett).

De a Ménesi úti kollégiumban, ha ritkán is, feloldották a nőtilalmat: a Diákbizottság alkalmasint bálakat szervezett. Ezek a folyosó végi Nagyteremben zajlottak, s természetesen sok lány is eljött. Általában élő zenekar játszott, s emlékszem, gyakran énekelt menő amerikai slágereket egy magas, jóképű néger fiú, akire ragadtak a nők. Én keveset táncoltam általában (akkor éppen nem

volt megfelelő érdekeltségem), viszont annál inkább részt vettem a szomszédos teremben (a Dühöngőben) zajló nagy mulatozásban. Valamennyien vidéki fiúk voltunk, s hoztuk magunkkal az otthoni szokásokat. A jókora asztal körül, ahol sört is lehetett kapni, összekapaszkodva, nagy karéjban végigkurjongattuk, végigénekeltük a fél éjszakát. Nem törődtünk vele, hogy ki a besúgó, ki nem (hogy köztünk vannak, biztosan tudtuk, és ez „alaphelyzet” volt) – ezeken a rendezvényeken teljesen „felszabadítottuk” magunkat.

Ebben az időben Jutka után sokáig nem voltam szerelmes. Csak futó kapcsolatokra futotta, de lelkileg nem rázott meg egyik sem. Még a legtovább az tartott, amit egy felsőbb éves barátomtól „örököltem”. A helyzet az volt, hogy barátom fülig szerelmes volt Kávéba (így neveztem), de ő nem viszonzta, csak rövid ideig „jártak együtt”. Aztán azonban belém esett, kikezdett velem, s én elfogadtam, mint egyelőre adottat. Sokat „vitt” moziba, s Szalai Paliék újpesti lakását gyakran látogattuk. Liskó Ici jegyzeteit továbbra is használtam, s szinte naponta vendégei voltunk a Nárcisz presszónak, de megmaradtunk végig haveroknak. Nekem ugyan tetszett, s tán meg is lett volna a hajlandóság, Ici viszont csak nevetett, és nem bízott bennem. (Mit mondjak? Jól tette.) Csoportunk legokosabb fiújával, Havas Gáborral kacérkodott, aki komolyan is vette, sőt, később feleségül is vette. Gábor egyébként az idők haladtával egyre jobb barátom lett, meghívott, és együtt készültünk föl vizsgáinkra (különösen az ún. „világnézetiekre”), s csodálkoztam, hogy csak úgy ragad rá az anyag, sőt, mintha már előre tudta volna is. Nevezetes volt viszont egy év végi buli a lakásukban – a Fillér utcában, egy tágas villalakásban laktak, amit 45 után kaphatott a család. Tíz-tizenketten lehetünk, én Kávéval mentem, Gabi viszont Icit hozta, s a nagy twisztelések után és közben a párok egymás után el-eloldalogtak a szabad mellékszobába. Aztán a végén leheveredtünk a vastag szőnyegekre, s csak másnap dél felé oszlott szét a társaság. Kávé érezte, hogy csak szükségből járok vele, s ez nagyon bántotta. Aztán úgy adódott, hogy kezdtem „megszerelmesedni”. Szóltam neki, hogy mi a helyzet, s persze, hogy elsírta magát. Végül csak el kellett fogadnia, s mindössze arra kért, hogy útána pár hétig ne járjak senkivel. Elfogadtam. De azért mégsem ez lett a vége. Vagy egy jó hét után, míg nem találkoztunk, sőt kerültük egymást, „véletlenül” egy ünnepezen összefutottunk. Nagyon megnyerő volt, s azt mondta, hogy nincs mese, ez a nap neki még „jár”. S kivonzolt a Zugligetbe – ahogy mondta, ez a kedves helye, aztán a Vadaskertben kötöttünk ki. Mautner is szívesen látott bennünket a hegyek-dombok között, s végül egy csodaszép, emlékezetes vasárnapot töltöttünk el együtt.

1964 végén, 65 elején

1964 végén és 65 elején megint nagy és fontos változások voltak az életemben, az életünkben. Mindezzel együtt nagyon érdekes és változatos időszak volt, csak úgy kapkodtam a fejem. Először is édesanyám a pestszentlőrinci félházat (szobakonyha-spejz) gyönyörűen rendbe hozatta, kívülről tataroztatta, s a külvárosi kis udvart virágoskertté változtatta át. Igazán mutatós lett. Főleg öcsém keresménye és az én „gyerektartási díjam” volt a forrás, de ő is dolgozott varrónőként, s köl-

csönt is vett fel, amiért nagymama nagyon haragudott. Vele szemben ugyanis édesanyám mindig tervező, vállalkozó alkat volt. – S történt, hogy az előttünk lévő, szomszéd nagy ház idős, ősz tulajdonosnőjével a kerítésen keresztül – laza drótkerítés volt – nagyon összebarátkoztak. Az idős hölgy nem ott lakott, csak néha szétnézni járt oda. A nagy ház szintén nagyon le volt romolva, de három albérlő is volt benne, nagy pince volt alatta, s a telek egyik sarkában még volt egy rozoga szoba-konyha is. A hölgy annyira megkedvelte édesanyámat, hogy fölajánlotta neki, hogy mivel el akarja adni, jutányosan édesanyám vegye meg. Először irreálisnak tűnt anyám előtt is a dolog, de a bogár már bent volt a fülében, és egyre inkább dolgozott. Úgyannyira – mert többször beszélgettek a kerítésen át –, hogy kezdte komolyan venni a dolgot. Nagyon kedvezményes vételt ajánlott a néni. És édesanyám hamarosan árulni kezdte a mutatósá tett félházat, amit summa summarum, jó áron el is tudott adni. És megint jött egy komolyabb hitel-felvétel mellé. Csodáltam, ahogy gyenge termete ellenére hogy bízott magában, s micsoda erő tudott összpontosulni benne. Hamarosan átköltöztünk a nagy ház elülső három szoba, nagykonyha és spejz részébe – az albérlők onnan elmentek, de a hátsó fertályon még maradt egy család. Igazából édesanyám bútorai, amiket a háború után szintén olcsón szerzett meg Pestről, ekkora térhez voltak szabva, teljesen kitöltötték a három nagyszobát, s szinte hihetetlen volt, hogy addig hogyan is fértek el, összezsúfolva. S édesanyámnak mindjárt a szintén nagy pincével kapcsolatban is terve volt, mivel Akasztón a jobbik, kataszteri hold kadarka szőlőt megtartottuk, felszerelésekkel együtt, úgy gondolta, ide fogjuk felhozni hordókban a termést, s bizonyos volt benne, hogy ez megint komoly hasznot fog hozni a családnak, s tudja törleszteni a részleteket. S az udvarsarki szobát is kiadta három, Kistexben dolgozó lánynak.

Ezzel szinte egy időben az egyetemen, vagyis a kollégiumban is alapos változások voltak. Az Eötvös-kollégiumból a „szürke verebeket”, vagyis a nem szak-kollégistákat áthelyezték a Ráday utca közepén lévő, sok viszontagságot megélt háromemeletes házba, ami akkoriban az ELTE egyik diákszállása volt. Persze én is beleestem, mellettem négy olyan társammal, akik nemsokára tagjai lettek az akkor már formálódó Elérhetetlen föld antológiának. Mégpedig mi, Utassyval az épület földszinti bal szárnyán kerültünk egy szobába – azaz inkább fülkébe –, ahol emeletes vaságyon aludtunk. Mellénk került Oláh János, V. B. Vilmossal, aki Dzsónak volt földije, s mellettük Mándoki Kangur Pista, aki alattunk járt, és állandóan hangoskodott, rohángált és csapkodta az ajtót. (Később neves keletkutató lett, akivel az egyetem elvégzése után is, nyersfordításokat illetően kapcsolat volt.) Az első emeletre került viszont Győri „Zsiga” és Filosz, vagyis Molnár (Péntek) Imre.

Ez a kollégium, ellentétben a Ménesi úttal, koedukált volt, vagyis jobb helyre nem is kerülhettünk volna. Az alagsorban helyi menza is működött egy nagy teremben, ahol később nemcsak diákbálokat rendeztek, de mi, a kolesz „költői”, sikeres felolvasóesteket is tartottunk.

Apámmal akkoriban nemigen tartottam a kapcsolatot, de nagy meglepetésemre egyszer csak megjelent a szobánkban – kinyomozta holléteimet. Elegáns volt, mint mindig. S újabb meglepetésemre azért jött, hogy az érettségire megígért, de

meg nem kapott öltöny helyett vegyünk egy új öltönnyt. Gyalog végigsétáltuk a Rákóczi utat, minden helyre benéztünk, ahol úgy gondoltam, találunk megfelelőt. De nem találtunk, és visszakanyarodtunk a Lenin körútra. Ott ugyanaz volt a helyzet, egyik sem tetszett. Végül apám annyira elfáradt és türelmetlen lett, hogy azt mondta, hogyha a következő üzletben sem találok megfelelőt, otthagytam, és lőhetem az új ruhát. Így hát választottam egyet, az sem igen tetszett, de nem volt mi mást tennem. – Közben tudomásunkra jutott, hogy apámékat nagy szerencse érte: élettársa Katinak volt a lottón egy öt találatosa (ez még a lottó bevezetése körül történt), s az elsők között lett nekik egymillió fölülű nyereményük. Apám aztán azt ígérte nekem, hogy kapok egy Trabantot. Ez akkor nagyon nagy szó lett volna, de én úgy gondoltam, ha már lúd, legyen kövér – vagyis az akkor még ritka Opel Kadettet néztem ki magamnak. Addig-addig húzódtott a dolog, hogy végül nem lett belőle semmi. Ekkor már néhányszor én is meglátogattam apámékat Diósdon, s megint fölajánlották, hogy költözzen hozzájuk. A boszorka feleség miatt ekkor sem vállaltam. Ugyanakkor ettől kezdve egész házasságomig, vagyis több mint egy éven át minden vasárnap délelőtt találkoztunk a Rózsák téri görög katolikus kis templomban, apám gyönyörűen és sajtószerűen szóformálással énekelt, ha lehetett, tercelt. Mise után hazafelé (ez is „szertartásunkhoz” tartozott), egy Rákóczi úti borkimérésben mindig megittunk két-két deci ürmöst – ezt kedvelte, s ott kaptunk is. Onnan aztán végig a Rákóczi úton, át valamelyik Duna-hídon, mindig gyalogoltunk, beszélgetve az utat a Móricz Zsigmond kör-
terig, s ott búcsúztunk el – ott szállt csak buszra.

Utassyval ekkor már elmaradhatatlan barátok voltunk, mind a ketten sokat írtunk – általában éjszaka –, s másnap az agyonfüstölt cellában beszélgettünk meg egymás verselményeit. Nagyon keményen mondtunk véleményt, többször egy-egy szó, kifejezés helyett más megoldást ajánlottunk, s ezeket általában meg is fogadtuk. S egyre inkább jártuk a szerkesztőségeket. Mindketten jártunk egymás falujában, először én Bükkszenterzsébeten, édesanyjáéknál. Margit néni nagyon aranyos és szép asszony volt, mindennel ellátott bennünket (Dzsónak viszont sok viszállya volt vele), s megismertem a „sánta susztert” és suszteráját is. Este elmentünk a helyi bálba, Dzsó nagyon élt, táncolt, barátaival sokat beszélgettünk. Csak akkor hervadt le, amikor hazafelé megmutattam neki a belső zsebembe rejtett nagykést, amit a suszter műhelyéből vettem el – élt bennem ugyanis az akasztói bálók hangulata. Aztán hamar túltette magát rajta, s nem gondolt rá, hogy ez pszichózisom korai megnyilvánulása volt, amitől később sokat szenvedtem. – Aztán persze Akasztón is jártunk, barátaim vendégeként, hiszen édesanyámék akkor már Pesten laktak. Nekem viszont akkor is – szinte máig – ott volt az „otthon”. Szép idő volt, mentünk a főutcán a presszóba, s többekkel – fiúkkal, lányokkal – találkoztunk, akik mind megkérdezték tőlem, írok-e még. Dzsó nagyon elcsodálkozott. Egy hajdani osztálytársammal is összefutottunk, akinek másnap volt a menyegzője, s meghívott, sőt nagyon kapacitált bennünket, hogy menjünk el a vacsorára. Megígértük, s úgy is készültünk másnap estefelé – régi „haveromhoz”, Pelsőczy Gyula tanár barátom feleségéhez fordultunk (Gyula barátom nem volt otthon), Iványi Icához, hogy egy kicsit „öltöztessen” föl bennünket Gyula cuccaiba. Éppen a fehér ingeket gombolgattuk, mikor valahogy

fölmerült, hogy a Ráday utcában, a koleszban is akkor van a diákbál. Gyorsan meggondoltuk magunkat, s bárhogy marasztaltak, eltökélten mondtuk, hogy inkább ott a helyünk, s nekilódultunk, hogy Csengődön elérjük a pesti vonatot. A hat kilométert trappolva tettük meg, s már le volt eresztve a sorompó, mikor az állomást elértük – de sikerült elérni a vonatot is, s mikor fölszálltunk, alig győztük kilihegni magunkat. De odaértünk a bála!

A siklósi Jutka-ügy után hosszú ideig el voltam keseredve, kerültem a lányokat, és csak futó kalandjaim voltak, szív nélkül. Ekkortájt figyeltem föl viszont – nagyon hiányzott már – egy sportosan, mondhatni franciásan öltöző, fiús-csibészes megjelenésű kislányra, aki történelem szakos és évfolyamtárs volt. Hol máshol történhetett volna az egész, mint a menzán. Sokáig figyeltem, aztán már „szemeztünk”, majd végül egy alkalmas pillanatban mellé ültem egy menzaasztalnál. Így ismerkedtünk meg. Törekény alkata volt, és szép fekete, nyírott haja, ami délies, kreol bőrű arcát keretezte. Diannának neveztem, s Liskó Ici mellett vele is nagy presszóba járók lettünk, ugyanígy, egyszer ő, egyszer én fizettem a kávé. Belvárosi lány volt, a Nemzeti Múzeummal rézsút szemközt laktak egy háromemeletes bérház második emeletén, és ahogy mondta: 1945 előtt az egész ház az ő tulajdonuk volt, vagyis a pesti középosztály elitjéhez tartoztak. Kiderült, mielőtt megismerkedtünk, előtte pár héttel vesztek össze diákkori szerelmével, s így lehetett szabad. Egyre inkább egymásba habarodtunk, azaz újból nagy szerelemben és szerelmeskedésben éltem. M. K. háborgott ugyan az elején, hogy miért zaklatom én az ő csoporttársnőjét, de Dianna gyorsan leszerelte. Rengeteget beszélgettünk, vagy ahogy akkor mondtuk: lelkiztünk, s erre, mint korábban Icivel, mindketten jó „médiumpok” voltunk. Rákapatott hamarosan a Párizsi udvarban készített kedvenc italára, a baccardira, ami nagyon ízletes koktél volt, és alapjául a kubai rum szolgált. De gyakran kifogytunk a pénzből, s ilyenkor „gyorssegélyért” édesanyjához fordult, aki belvárosi úrinőként szinte minden nap a Duna Korzó egyik kerthelyiségében ücsörgött barátnőivel. És mivel akkor Utassy-nak a Petőfi téren, a János Pince fölött volt egy fenntartott albérlete, oda is elég gyakran fölóvakodtunk. Megismertetett Milne Micimackójával, mondván, hogy ezen nőtt föl, s azt terveztük, hogy az egyetem befejezése után közösen elmegyünk Akasztóra tanítani, mivel – ahogy mondta – ott fog tudni, a háteremben igazán megismerni. Istenem, de szép napok és hetek is voltak ezek! Aztán érkezett az is, hogy meghívott látogatóba a lakásukba. Ekkor honnan, honnan nem, megjelent a menzán, asztalunknál az ellenszenves, gyanús alak, A., s ránk akaszkodva ő is meghívatta magát. Dianna dühös volt, de úgy gondolta, nem tehet ellene semmit, s így, egy délután hármásban mentünk föl hozzájuk a Múzeum körúti lakásukba. Édesapját találtuk otthon, aki nagyon kedves embernek tűnt és kedvesen is fogadott – édesanyja akkor is a korzón töltötte az időt. Dianna azt mondta, édesapja festőművész, anyja viszont a léha, munka nélküli asszonyok életét élte, aki főzni sem tudott, s így a lánya se. Egy kicsit beszélgettünk bemutatkozásként, és banánnal kínált bennünket. (Nemcsak hogy akkor ettem, de akkor is láttam banánt először.) Aztán mi Diannával elbúcsúztunk, ott hagyva A.-t, aki az édesapjával izgalmas sakkjátszmába bonyolódott. – Nyáron Dianna útlevelet kapott és kiment Párizsba rokonokhoz, s én türelmetlenül

vártam képeslapjait, sőt, egy hosszú levelet is írt, amiben igyekezett beszámolni élményeiről. (Többek között a Szajna nagy csalódást jelentett neki.) Különben minden nagyon szép, csak én hiányzom. Aztán persze hozott ajándékot, egy értékes tollat, de pár nap múlva keserű rezignációval közölte, hogy terhes lett. A hír engem is váratlanul ért, de mindjárt azt mondtam neki, hogy tartsa meg a gyerekünket, és jóval korábban, mint terveztük, házasodjunk össze. Erre megint csak keserűen mosolygott, szótlan lett, és hamarosan tapasztalhattam, hogy addigi, bensőséges viszonyunknak vége. Már kevesebbet is találkoztunk, és szomorúan az akkori híres Sarkadi-novella főhősnőjéhez, *A gyávához* hasonlította sorsát. De lett az esetünk csúnyább is. Szintén nagy szomorúsággal ecsetelte, hogy általam nem ismert, sötét erők állnak mögötte – vagyis ahogy kikövetkeztettem: a család, a környezete és a „gyülekezet” utánanyúlt, és beleszólt addigi viszonyunkba. És persze elvetették a gyereket, a gyerekünket. Annyira el voltam keseredve, hogy be sem mentem hozzá a kórházba. Mikor kijött és találkoztunk, ő is keserűen azt fogadkozta, hogyha az enyémet nem szülhette meg, soha másét nem fogja. – És hamarosan újra összehozták őket a „körülmények” régi, diákkori szerelmével, s össze is házasodtak. (Akkor nagyon el voltam keseredve, de nem sok idő kellett hozzá, hogy belássam: a világ legfélresikerültebb házassága lett volna a miénk. Vagyis nagyon bölcsen tették, akik szinte előre látták, hogy ez a mi házasságunk katasztrofális lett volna. Én persze akkor még ugyanúgy szerelmes voltam belé, mint korábban, sőt még hosszú éveken keresztül erősen megdobogtatta a szívemet, ha olykor-olykor (váratlanul) találkoztunk, de még akkor is, ha elmerengve őt hozta elém a bűbajos képzelet.)